

Bogre, de Fredo Valla : de novèlas del Diable

Aquò auriá saique pas agradat al Miniussi, el que declarava dins sa letra-manifesta-provocacion « per un art poètic occitan » (Amiras, 1989) « Laissatz ai bibliotecas de garas lo catarisme, la Crosada, Montsegur, Simon de Montfòrt e l'inquisicion e tótei aquéleis orrors. ». La provocacion èra sanitosa, mas Miniussi s'enganava, e « Bogre » n'es la pròva.

Lo catarisme que cal defugir, es lo dels mercadièrs, dels falsejaires, dels barjacaires coma los que promòvan una marca comerciala « Pais Catar registred trade mark », reservada a un domèni (lo comèrci) e a un departament : Aude. « Dintratz en País Catar », çò dison las plancardas sus la rota. E los « cavalièrs catars », sus un airal d'autorota tanben, justament brocardats pel Francis Cabrel. Autorota cap a l'infèrn.

Lo catarisme, es quicòm mai qu'aquela mesclanha kitsch politico-comerciala, qu'aquel catarisme-caçolet, qu'aquela tentativa bufèca per agantar de toristas e lor sifonar la moneda : es un ensag de respondre a las grandas questions de l'existéncia : « perqué la mòrt ? perqué lo mal ? morir es benlèu morir per totjorn ? » e un ensag que traspasa largament las termièras occitanas, puèi que als alentorns de l'an Mil la Glèisa catara s'implantèt dins una bona part d'Euròpa, desempuèi los Balcans amb los bogomils en Bulgaria (que donèt lor nom als « bolgres, bogres ») mas tanben en Grècia, Bisanci, Asia Menora per apuèi s'expandir cap al ponent en passant per Serbia, Toscana, Lombardia, Venècia, Occitània de segur, puèi acabar sa corsa en tornant en rè endacòm del costat de Bosnia ont la fe islamica engoliguèt los darrièrs badalhs de la fe dualista catara. Allah Akbar !

Bogre es un film epic sus aquela Eresia e aquela Glèisa « largament europèa ». Es lo crosament d'una istòria collectiva e d'una istòria personala, la de Fredo Valla, lo realizator, que dialòga ambe son paire (mai precisament, amb l'autoretrait escalprat en fraisse de son paire) dins l'ostal de familha de la Val Varacha, e que cèrca a comprèner

qualis èran aquelis « bogres » que son paire li servissíá en repotegant, quand li brandissíá las pelhas e lo tractava de « bogre », justament.

Tot de long del film anam seguir los passes del Fredo Valla, per monts e per vals, marchant dins la nèu coma Tintin a la perseguida del Ieti, cavalcant la tempèsta en pujant suls castèls « catars » coma Jim Morrisson « rider on the storm », saufinant de pròche en pròche lo fum dels lenhièrs pas encara atudats, seguissent las piadas dels bons òmes e bonas femnas de las sètze Glèisas cataras del Levant al Ponent, e debanant pauc a cha-pauc, dins aquel filme un pauc longanha (3h16, mas lo subjècte s'ameritava aquò ; a titol de comparason, Shoah, lo filme de Claude Lanzmann sus l'exterminacion dels Josius, dura gaireben 10 oras...) un itinerari pacient, de rescontres, de testimoniatges de coneisseires d'aquel temps, d'istorians, d'universitaris, d'arqueològs, mas tanbens de teologians, d'òmes e femnas de religion o d'artistas. De tot aquò ressortís clarament lo fait, coma ba ditz lo Joan-Loís Gasc, que lo catarisme « èra pas un simple movement de pensada, mas una Glèisa plan estructurada ». Francesco Zambon, de l'Universitat de Trento, ditz çò meteís e insistís suls escambis e contactes entre avèsques e presicaires de la « glèisa alternativa » catara d'un band a l'autre d'aquel grand espandi geografic sud-europèu.

Lo temps de la meditacion e del reculhiment es un temps a la Deltelh, un temps que « va a pè ».

Al fial del temps lent d'aquel filme lent, de l'imatge esteticament plan trabalhada, balhant paradoxalament una vista sovent encantarèla e paradisiaca dels paisatges d'aqueste monde terrenal que los catars prenián per l'infèrn, es un torn de fòrça que se complís : donar a sentir qu'aquel monde es una mena d'illusion, e que la vertat prigonda que lo travèrsa es la d'aquela doctrina estranha e simpla, la de l'existéncia de dos principis, lo mal e lo ben per simplificar, o puslèu coma ba ditz l'escriveira Maria Soresina, especialista de Dante, dins una intervencion luminosa, de dos principis ontologics, dos nivèls de realitat : l'illusion « diabolica » o materiala, e la vertat « del Dius Bon », esperitala, e qu'apertenèm als dos. « La diferéncia essenciala que pausavan los catars (çò ditz Maria Soresina) es pas, coma se ditz sovent, entre ben e mal, mas entre esperit e matèria. I a pas res de moral, es una question ontologica ».

Modernitat del catarisme. Darrièr las farfantèlas e los lums mirgallhats de la modernitat, lums de las vilas, plancardas d'autorotas negadas

dins la pluèja, artificis de totas menas, detràs de tot aquel forra-borra diabolic, permanéncia de l'idèa que valem mai que tot aquò, non solament coma umans mas tanben coma animals, e vaquí los catars presentats coma d'apòstols de la non violéncia davanciers de Gandhi e de Lanza del Vasto, o de partisans de la « sobrietat urosa » davanciers de Pierre Rabhi, o coma de menas de vegans (abans ora) de l'edat mejana, o de « Pro-life/daissatz-los viure » que presicavan que tota mena de vida, emai la mai pichona, umana o animala, val tant coma las autras.

Modernitat de l'inquisicion. Davalada en Infèrn. Modernitat del Diable. Lo Diable es indemodable. Mai d'un còp referéncia es feita a la Shoah, a l'exterminacion dels josius d'Euròpa al sègle XX : meteissa ràbia destructritz, meteisses signes d'infamia, l'estèla jauna èra estada inventada ja a l'edat mejana per designar los erètges a la vendicta publica. Destructricion dels ostals, raubament dels bens, escafament de las vidas, lenhièrs, los Nazis avián pas res inventat. La permanéncia del mal es sotalinhada explicitament en tèrmes un pauc simplistas per un dels entrevistats : « Europèus, atencion ! la civilizacion ganha pas totjorn », çò que daissariá entendre que la civilizacion (unenca ?) seriá lo Ben (l' « Axe del Ben » , segon George Walter Bush) e que lo Mal seriá « en defòra de la civilizacion », una mena de barbariá, dont los braves « civilizats » serián innocents ? Mas aquò es quicòm mai. Lo Mal, amb majuscula o pas, civilizat o pas, fa pròba d'una polida permanéncia. Shoah, bombas atomicas, naufragats que se negan en Mediterranèa dins l'indiferéncia generala –quand d'unis se'n regaudisson pas...- aquí qualques pròvas mai, se n'i aviá mestièrs, que lo filme auriá poscut citar tanben per dire que lo Diable a la codena dura. Lo Diable se pòrta plan, merci per el. Coma « Simon lo Lop » dins la Cançon de la Crosada remirablament citada pel Joan Larzac, « el deu portar corona, e al cèl resplendir ».

Los intervenents jògan sus diferents registres, davant l'uèlh impavid de Fredo Valla e de sas cameras : discors didactic, presentacion de documents e de lòcs, recitacion de poèmas, musica, cançons (un remirable mas anonime acordeonista unigambista, per las carrièras de Constantinòpol, es de remarcar), racontes teatralizats (Olivier de Robert, dins un one-man-show impressionant de mestresa), un pauc coma se Fredo Valla aviá fait siunas las paraulas de la cançon del Joan

Ferrat « Nuèit e Nebla » : « Je twisterais les mots s'il fallait les twister, / Pour qu'un jour les enfants sachent qui vous étiez. »

Dins totis aquelis testimoniatges, totas aquelas presas de paraula, la que me toquèt mai per sa simplicitat e son caractèr dirècte, sens artifici, sa sinceritat, es la de l'avèsque de Pàmias, Jan-Marc Eychenne, que donèt una mena de messa dins la pichòta glèisa de Montsegur lo 16 d'octobre 2016, per demandar perdon « al nom d'unis catolics », e qu'explica cossí es solament après aquò que li foguèt possible d'èsser aculhit e planvengut a Montsegur. « Jos las cendres de Montsegur », çò ditz, « brandavan encara las brasas, a distància de uech sècles, una ferida que se transmetiá d'una generacion a l'autra ». Testimoniatge a l'encòp, de la prenhença d'aquela tragedia e d'aquela injustícia, e de la possibilitat çà que là, benlèu, aici e ara, d'una liberacion de l'infèrn, çò que los cristians (bons o marrits ?) apelarián « salvacion ». Benlèu lo Papa, un jorn, demandarà perdon el tanben al nom de la Glèisa catolica dins son ensemble ?

Modernitat del catarisme e de las questions que pausa : tant que se rasona en concèpte de mal e de ben, e de Diu bon, manca pas de se pausar la question, coma ba rementa Enrico Riparelli, teologian catolic, un dels entrevistats : « ont èra Diu a Auschwitz ? »

Lo filme respond pas a aquela question. Dubrís la pensada, balha a pensar e a soscar sus la crudelitat dels òmes e la banalitat del mal.

Miniussi, ba disiá a la debuta, s'enganava : cal parlar del catarisme, cal parlar dels lenhièrs. Son la matritz dont sèm eissits, « Bogres » de totis païses. Aquel filme deuriá èsser utilizat per los ensenaires de filosofia o d'istòria (o d'« educacion morala e civica », pareis qu'aquò existís) e presentat als elèvas, coma document pedagogic, dins totis los establiments occitans o d'endacòm mai, per que « nòstres recòrds » siáguen pas mai « bandits ».

Cal mercejar lo Fredo Valla d'aver per nosautres « cercat los bogres dins los plecs de l'istòria, dins l'ombra », e d'aver fait atal òbra per que « la veritat se realize dins lo mond ».

De pichonas decas de construccion çà que la : un descopatge incertan (se passa atal d'un Acte 1 descopat en tres capitols a un « Acte tèrç » !) de referencias musicalas pas totjorn explicitas dins la musica de Walter Porro (l'Estaca de Lluís Llach...)

Mas me disi que dins aquel afar, lo Diable es innocent : es pas el qu'aluquèt los lenhièrs, o qu'inventèt las cambras gazadoiras : es

l'òme, dins sa banalitat, dins son insondabla estupiditat, dins sa covardisa, dins la banalitat de sa cobesença, de son sadisme, dins l'infèrn inagotable de sa malvolença e de son umanitat. Es l'umanitat que fa lo Diable marrit, pas lo contrari. Lo Diable es « umanizat per l'espaventabla concentracion de son asirança », coma lo Saladin Chamcha del Salman Rushdie dins los « Versets Satanics ». L'Òme, aquí lo nom vertadièr del Diable. Lo Diable, es nosautris.

Bogre, la granda eresia europèa, filme parlat e jos-titolat en italian, francés, occitan, anglés, serbo-croate, bulgar. Chambrà d'Oc/Incandenza films, 2020.

Bruno Peiràs